

LA INSTITUCIONALITZACIÓ I LA PROFESSIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLOGIA

Raimon Bonal

1 LA PREHISTÒRIA

La sociologia no és possible sense el conflicte i la interpretació del canvi social. I es així com el pensament social a casa nostra pren forma a partir de les lluites socials i polítiques del segle passat. Comencem a trobar anàlisis, interpretacions i elaboracions sociològiques arrel del despertar de la consciència obrera organitzada amb els moviments populars i obrers del segle XIX.

Francesc Pi i Margall (1824-1901), polític republicà que s'instal·là a Madrid el 1847 i, des del 1854, va intervenir d'una manera destacada en la vida política, va donar un contingut doctrinal i econòmic al moviment obrer en la seva obra *La Reacción y la Revolución* (1854) amb una forta influència de Hegel, Rousseau i Proudhon i es va pronunciar per un federalisme pactista en contra de la monarquia. Les publicacions revolucionàries de diverses èpoques *La Razón* (1856), *La Discusión* de la que fou director (1857), *El Nuevo Régimen* de la que fou fundador (1890) i la traducció de la major part de les obres de Proudhon li serviren per exercir una forta influència en el catalanisme esquerrà i en l'anarquisme. Es refermerà en el pacte en la seva obra *Las Nacionalidades* (1877).

Després de la revolució de 1868, el moviment obrer pren una forta embranzida a casa nostra el 1869 amb l'elecció com a primer diputat obrer i candidat del Centre Federal de Societats Obreres a Barcelona en la persona de Pau Alsina. La seva actuació com a diputat coincidí amb l'evolució de l'obrerisme català cap al bakunisme i l'anarcosindicalisme, fort especialment a la Península Ibèrica.

Fóra inacabable el recompte de les publicacions obreristes carregades d'anàlisis de la societat espanyola de l'època i de la catalana en particular. Recordem les

publicades aquí o fora d'aquí; en tot cas, amb una forta influència catalana: a Barcelona *La Federación* (1869-1872), a Ciutat de Mallorca *El Obrero* (1869-1971), a Barcelona *El Nivel* (1871), a Alcoi *Boletín de la Federación Regional* (1873), a Barcelona *La Solidarité Révolutionnaire* dels anarquistes francesos exiliats, a Barcelona *Acracia* (1886-1888), al barri de Gràcia de Barcelona *Tierra y Libertad* (1888), a Madrid *La anarquía* (1890) dirigit per catalans, a Alcoi *El Condenado* (1890-1893), a Barcelona *La Tramontana* (1893), a Madrid la revista *Ciencia Social* (1895-1896) on hi col·laboren Pere Coromines, Gabriel Alomar i Miguel de Unamuno, a Madrid *La Revista Blanca* (1898) dirigida per Joan Montseny amb el pseudònim de Federico Urales, a Barcelona *La Huelga General* (1901), a Barcelona *Solidaridad Obrera* (1907-1924, 1930-1933), a Barcelona *En Titella* (1913) setmanari humorístic.

De la mateixa època és també la gran i polèmica obra realitzada per Ildefons Cerdà i Sunyer (1815-1876) titulada *Teoría general de la urbanización* (1867) verdadera anàlisi sociològica de la Barcelona de mitjans segle XIX; sobretot en l'apèndix del mateix volum *Monografía estadística de la clase obrera de Barcelona* que és un model d'anàlisi de les necessitats de la classe obrera, de l'època. És l'estudi de l'impacte del maquinisme sobre l'estructura urbana fet per un home clarament progressista que posteriorment, el 1869, publicaria el *Plan económico* que en trenta punts atacava durament la propietat privada del sòl.

Encara a mitjan segle XIX l'obra de Jaume Balmes i Urpià (1810-1848), més enllà de la seva producció intel·lectual filosòfica, religiosa i teològica, destacà per les idees sobre la societat en els seus articles publicats a *La Sociedad* i *La Civilización*. Sabé adonar-se de l'adveniment de la revolució industrial i dels canvis que implicava en la mentalitat i en l'estructura social. Fou un conservador obert a les innovacions i transformacions, sense ésser un reaccionari i sense caure en un catastrofisme. L'hem de considerar un iniciador remot de la sociologia positiva catalana i també de l'espanyola. Home d'acció, es preocupà molt de l'anomenat "problema social", de l'organització del treball i de les relacions entre capital i treball; es va interessar per la problemàtica social i política plantejada amb l'adveniment del capitalisme.

L'optimisme balmesià és el que l'oposa al pessimisme de Josep Torras i Bages (1846-1916) que és una altra fita a tenir en compte en el pensament sociològic de Catalunya. La seva labor apostòlica el portà a defensar idees polítiques i socials traslladades a la circumstància històrica de la seva diòcesi de Vic i del seu país amb l'oposició a l'ensens dels integristes i dels progressistes de l'època. El socialisme era per ell anticristià i el liberalisme instaura l'explotació de l'home per l'home; les solucions socials que propugna són les de la democràcia cristiana fonamentant-la en el pensament pontifici de Lleó XIII. És un doctor universal, carregat de retòrica clàssica, martellejant i solemne i, a estones, popularesca.

Per la mateixa època, Manuel Sales i Ferré (1843-1910), nascut a Ulldecona i catedràtic, primer d'història a la Universitat de Sevilla i després de sociologia a Madrid, representa a Espanya la institucionalització acadèmica de la sociologia.

Fundà a Madrid l'Institut de Sociologia. Entre la seva abundant bibliografia, hi ha una obra cabdal *Tratado de Sociología* amb quatre volums (1889, 1894, 1895, 1897) en la que es presenta com a evolucionista, progressista i positivista amb una concepció de la disciplina essencialment històrica, amb consideració de l'estructura social des de la perspectiva de l'evolució. Per a ell l'agermanament de la llibertat de l'individualisme i la solidaritat del socialisme només es pot fer a través de la sociologia.

Entre els precursors cal fer esment encara de Josep Maria Llovera (1874-1949) que en el seu treball *Tratado de sociología cristiana* publicat el 1909 i amb una vuitena edició el 1953, va exercir una notable influència amb temes de filosofia social, col·laborant a *Catalunya Social* revista del moviment Acció Popular.

2. UN PARÈNTESI FORÇAT. 1939-1957

Tot i la presa de consciència de la necessitat de la disciplina pels primers precursors, s'ha de dir que dins l'àmbit cultural català la presència de la sociologia és pràcticament absent; una ciència que aspira a l'anàlisi racional de la realitat social, ho tenia molt malament per a sobreviure amb coexistència amb un poder polític com el nascut després de la guerra civil del 1936-1939.

Cal notar l'assaig filosòficosocial de Josep Ferrater i Móra, nascut el 1912, *Les formes de la vida catalana* que es publicaria primerament a Amèrica (Santiago de Xile, 1944) i el 1955 a casa nostra.

A més, no es pot oblidar Jaume Vicens Vives (1910-1960) en la seva *Notícia de Catalunya* (1954) historiador positivista influenciat pels nous corrents de la historiografia europea que va trobar un fort recel dintre del món acadèmic hispà, justificant-lo amb raons ideològiques, refusant una exigència d'actualització que posava en evidència la misèria intel·lectual dominant.

En aquest període fou introduïda la matèria en el marc d'alguna assignatura universitària: ètica, a filosofia, i dret polític, a la facultat de dret; però foren assignatures altament doctrinàries entre el neotomisme i la doctrina social de l'Església.

3. LA PRESA DE CONSCIÈNCIA: 1957-1965

L'anàlisi sociològica es fa molt necessària en moments de crisi i, a Catalunya, el punt d'arrancada serà la crisi universitària dels anys 1956-1957. La consciència sociològica de la realitat es genera en els anys difícils: d'una banda, la forta contestació del sistema vigent i, de l'altra, els corrents protestataris mundials dels anys seixanta.

Els seminaris del Grup R del col·legi d'arquitectes sobre urbanisme i sociologia del 1963 eren un primer senyal de la necessitat de la sociologia en l'elaboració d'una realitat que altrament es feia difícil de comprendre. I aquest esforç es feia sense escola, sense publicacions pròpies, sense associacions científiques i sense reconeixement universitari. Malgrat tot, la conscienciació començava a prendre arrencada i es centrava en un punt que era l'únic possible: el del cristianisme progressista on es donava un vertader afany per aprendre sociologia; no tardarien a aparèixer clarificacions més rigoroses.

Al CEDEC (1963-1964) Salvador Giner i Esteban Pinilla de las Heras ferien un curs sistemàtic de sociologia; *Serra d'Or* i *Promos* publicaven articles de sociologia; apareix alguna obra de sociòlegs professionals; es fan algunes traduccions; i sobretot, la publicació de *Nosaltres els valencians* (1962) de Joan Fuster (1922-1992), llibre bàsic per al coneixement de la història, la cultura i els problemes d'identitat nacional del País Valencià, que confirmava l'aparició d'una incipient, contestada, a l'ensem que madura, consciència sociològica de la realitat.

Al mateix temps i en el mateix període, fou el 1962, apareixia una càtedra de sociologia a la Universitat de Barcelona ocupada fins el 1967 per Salustiano del Campo i després per Enrique Martín López; càtedra que ni fou incòmoda pel sistema ni gens arrelada a la societat catalana.

4. LA SOCIOLOGIA CATALANA A L'ESTRANGER

Dues característiques marquen els inicis de la sociologia als Països Catalans. La primera és que hi ha una important generació de professionals que es trobava amb la necessitat de sortir a l'estranger per tal d'aprendre la disciplina. Privadament o amb beques d'entitats generalment privades (la Fundació Jaume Bofill fundada el 1969 n'és la més representativa) van fer l'aprenentatge de la disciplina a l'estranger: Anglaterra, Estats Units, Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, etc. La segona és que un bon nombre de professionals es quedaran un bon temps a l'estranger en l'exercici docent i de recerca tot fent estades significatives al país: Salvador Giner a Anglaterra, el malaurat Joan Francès Marsal a l'Argentina, Esteban Pinilla de las Heras a França, entre d'altres.

D'aquests inicis hauríem d'al·ludir a la interferència successiva de tres tendències que suposen, segons Giner, Papers: *Revista de Sociologia*, 12 (1979), un entrebanc seriós per a l'estudi verament sociològic de la societat catalana durant massa temps. El primer, és el combat polític i racional per un nacionalisme problemàtic en les seves institucions polítiques de sobirania catalana, en el ser patrimoni cultural i en la llengua del poble, situant la nostra societat en una forta ambigüïtat estructural, absorbint la nostra energia crítica pels problemes d'identitat col·lectiva i de llur expressió. La mateixa radicalitat objectiva de les condicions no donava una altra alternativa a l'assaig filosòfic de Ferrater i Móra, a l'assaig històric de Vicens i Vives a l'assaig analític de Joan Fuster.

La segona, és la moda positivista de la manera de fer sociologia des de final dels anys seixanta pels practicants de la sociologia: estudis estadístics, enquestes, informes i descripcions geogràfiques, demogràfiques i de tota altre mena. A l'ensem, una reacció contra els excessos d'una retòrica que ofegava i amb el defecte de l'oblit de la reflexió teòrica fecunda capaç d'impregnar la tasca sociològica.

La tercera, és la considerable dependència del pensament social de l'Església catòlica i de la seva dita doctrina social. No es pot oblidar que hi ha hagut moments i circumstàncies que l'única manera de presentar una anàlisi crítica de la nostra vida col·lectiva o una actuació en la nostra societat ha estat mitjançant de l'aixopluc o el paraigua de l'Església. Els conceptes d'utilitat pràctica i de funcionalitat possibilista passaven per damunt d'un rigor científic i generaven unes vertaderes dificultats per un desplegament adient de la sociologia.

Tres condicionants o entrebancs que donarien com a resultat un considerable endarreriment, al desenvolupament de la ciència sociològica i a la seva veracitat.

5. ELS ENCONTRES DE CIÈNCIES SOCIALS I LES TROBADES DELS SOCIÒLEGS

No es pot oblidar les grans trobades dels científics socials en un context particularment conflictiu del país, i la dinàmica col·lectiva donada als sociòlegs catalans per l'Associació Catalana de Sociologia. Totes aquestes trobades tingueren lloc en el moment de la transició quan encara era incipient la institucionalització i el reconeixement de la sociologia a Catalunya. Una aproximació a la nostra petita història, encara que sigui sense cap voluntat de fer una cronologia, no pot deixar a l'oblit uns esdeveniments de tal magnitud i de tal envergadura.

Hi hagueren dues trobades de científics socials catalans en un context hostil i amb participació de persones provinents de tots els racons dels Països Catalans. Eren, si més no, l'expressió de la voluntat de generar plataformes obertes de discussió amb l'intent de debatre el més àmpliament possible el conjunt de problemes que afecten les ciències humanes i socials en els Països Catalans d'aquell moment.

Precedit d'un col·loqui va tenir lloc a Barcelona el maig del 1974 sobre el moviment obrer, el nacionalisme català, les transformacions agràries i la industrialització, s'organitzà per motius polítics i de logística material a Perpinyà el Primer encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans el març del 1976 sobre els problemes territorials, les classes socials, la cultura i la dinàmica dels Països Catalans amb el títol genèric *Nació, Estat i Províncies des del segle XVII ençà*. Entre els ponents figuren noms tanmateix ben coneguts: Josep Ma. Carreras, Eugeni Giral, Ernest Lluch, Francesc Roca, Josep Termes, Joaquim Molas, Rafael Ribó, Gregori Mir, Alfons Cucó, Joan Borrell, Jordi Estivill, Jaume Bertomeu i altres, d'Escòcia, Cuba i Perú, Euskadi i Occitània. L'organització

anava a càrrec del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans i la Fundació Internacional d'Estudis Històrics de Perpinyà, juntament amb la Fundació Jaume Bofill de Barcelona. (Els números 3 i 4 d'*Aïnes* en recullen detalladament els seus continguts).

El desembre del 1978 tingué lloc al Palau de Congressos de Ciutat de Mallorca el Segon Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans, precedit el 1976 per unes importants Jornades de Debat a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona i, el 1977 pel moviment massiu del Congrés de Cultura Catalana arreu dels Països Catalans. Era un clima en el qual s'estudiaven les situacions, s'intentava sensibilitzar els ciutadans i s'estava posant els mitjans per a arribar a una cultura desenvolupada. L'organització d'aquest Segon Encontre anava a càrrec del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de Perpinyà i la Fundació Jaume Bofill als qui s'afegien la Facultat de Lletres de Mallorca i l'Obra Cultural Balear. Els grans temes: la teoria del fet nacional i de la consciència nacional, les classes socials, l'homogeneïtat i l'heterogeneïtat d'espais i estructures (insularitat, comarcalisme, dialectisme, desequilibris econòmics i polítics, etc.). Els noms del ponents: Lluís V. Aracil, Joan Borrell, Josep Fontana, Alfons Cucó, Jordi Estivill, Gregori Mir, Bartomeu Barceló, Joan Becat i Isidor Marí. (La publicació *Mayurka 18* de la Universitat de Mallorca en recull les actes).

Entre el 30 d'abril i el 3 de maig del 1981 per convocatòria de l'Associació Catalana de Sociologia es van celebrar el que se'n va anomenar les Primeres Jornades de Sociologia en els locals de l'Institut d'Estudis Catalans. Fou pròpiament el Primer Congrés Català de Sociologia tot i la participació de molts altres científics de les ciències socials. Les àrees temàtiques tractades en són un bon exponent: marginació, medicina i salut, treball, estructura social, sociologia urbana, nacionalitat, sociolingüística, família, antropologia, sociologia jurídica i sociologia de l'educació. (Hi ha un recull de les principals intervencions a *Actes de les primeres Jornades Catalanes de Sociologia (1981)*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1985).

La mateixa Associació Catalana de Sociologia organitzava entre el juny del 1983 i el gener del 1984 unes sessions científiques en tres blocs de conferències (juny i octubre 1983 i gener 1984) en la que hi participaren trenta-quatre professionals també d'àmbits diversos de les disciplines socials. Hi figuren per ordre alfabètic noms com: Aguilar, Berrio, Borja, Cardelús, Carrasquer, Carreño, Casal, Clusa, Colomer, Contreras, Costa, Estivill, Estruch, Frigolé, Giner, Hernández, Homs, Mercadé, Miguélez, Muniesa, Pascual, Peix, Pons, Recolons, Riera, Roca, Romaní, Rotger, Sánchez, Solé, Strubell, Subirats, Torns i Virós. (Donà llum a la joia col·lectiva exemplar *Visió de Catalunya: el canvi i la reconstrucció nacional del de la perspectiva sociològica*, Diputació de Barcelona, Biblioteca Prat de la Riba, núm.4).

Són els precedents a la trobada del II Congrés Català de Sociologia per celebrar a Girona l'abril del 1994 i el qual encara no és història.

6. LA RECERCA SOCIOLÒGICA ALS PAÏSOS CATALANS

La recerca a Catalunya va néixer en el període aproximat dels anys cinquanta amb un predomini majoritari de l'enfocament cristià marcat per la identificació entre sociologia i doctrina social de l'Església i per la confluència de la confrontació oberta entre un cristianisme d'esquerres i unes estructures de l'establiment eclesiàstic. Hi trobem persones tan diferents com Emili M. Boix i Selva i Alfonso Carlos Comín Ros. Es tradueixen i estan de moda autors estrangers que entenen la sociologia com un instrument pastoral en el món modern: Lebrecht, Gabriel le Bras, Economia i Humanisme de Lió, etc.

El notable procés de secularització viscut a casa nostra donarà a la sociologia molts seguidors que de mica en mica anaren abandonant determinades actituds doctrinals optant per posicions més neutres i amb pretensió més científica; Josep Ivern i Rogel·li Duocastella (1914-1982) en són uns bons exemples. Aquest darrer va crear el 1963 l'Institut de Sociologia i Pastoral Aplicada (ISPA) que fou una continuació de la tasca iniciada el 1958 pel Centre d'Estudis de Sociologia Aplicada i amb una producció notable de sociologia religiosa de les diòcesis espanyoles que va des dels anys 1962 fins ben entrats els anys vuitanta. La sociologia va avançant lentament vers actituds més positivistes i menys doctrinàries.

Després del trasbals de la guerra civil, la reflexió i anàlisi de la societat als Països Catalans té unes fites ara ja conegudes: Jaume Vicens (1954), Josep Ferrater (1955) i el tema de la nació, del país i de la seva estructura social es va anar incrementant tant des del punt de vista de l'assaig com del periodístic; suposava un estímul i una important reflexió cultural que obria la porta a una activitat de recerca que serà senzillament important, tot i el seu corrent incipient.

L'arrencada de la Fundació Jaume Bofill el 1969 en reconducció del filòsof Jaume Bofill i Bofill serà una fita remarcable, no solament per la generació d'estudis propis fets sota demanda en uns moments difícils, sinó en tant que plataforma de contacte, d'intercanvi i de promoció docent i no docent de les noves generacions de sociòlegs catalans. Sense tenir compte cap cronologia, els petits centres d'investigació privats proliferen: l'Institut de Sociologia i Psicologia Aplicada (ISPA), el Gabinet d'Estudis Socials, el Centre d'Investigació i Recerques a la Mediterrània (CIREM), el Laboratori de Sociologia de l'ICESB, l'Institut d'Estudis Laborals, etc., culminant amb la institucionalització d'importantes tasques sociològiques connectades amb la Universitat Autònoma de Barcelona: El Centre d'Estudis Demogràfics, i l'Institut d'Estudis Metropolitans. Per altra banda, els Instituts de Ciències de l'Educació de diverses universitats catalanes acolliran i promouran durant una bona colla d'anys iniciatives de recerca estretament vinculades a la sociologia de l'educació.

En aquest aspecte de la recerca s'ha de dir que la producció catalana no és gens desestimable i que en molts i diversos àmbits de la nostra societat hem aconseguit disposar de bons especialistes que, més enllà del prestigi públic, són

persones extraordinàriament competents i laborioses d'una especialitat d'anàlisi de la nostra realitat col·lectiva. Fer-ne un esment nominal és un risc en aquests moments per mor de cometre oblits inconfessables.

La disciplina científica pròpiament dita comença a consolidar-se entre el 1959 i el 1970 en el qual podem començar a parlar d'una sociologia catalana pròpiament dita. És el moment que comencen a proliferar les traduccions d'obres estrangeres, sobretot franceses, des de les introduccions a la sociologia als grans teòrics del socialisme, passant per la fenomenologia, l'existencialisme i altres tendències; la cultura sociològica s'incrementa lentament i d'una manera espectacular. Malgrat uns inicis marcats per una manca de rigor, comencen a aparèixer obres de valor sociològic evident: és un clar desvetllament de la consciència sociològica al país.

Nosaltres els valencians i *La societat de masses* de 1962, *Els altres catalans* del 1964, *La dona a Catalunya* del 1966, *Les classes socials a Catalunya*, *L'empresari català* i *Alacant, 30.000 pieds noir* del 1967, *La immigració a Catalunya* del 1968, *La joventut, és una nova classe?*, *La llengua dels barcelonins* i *El conflicte lingüístic valencià* del 1969. *El retorn dels migrants* del 1970 entre d'altres. Es tracta d'un fidel reflex d'una producció sociològica autòctona de l'àrea catalana.

Els pioners conreadors de la disciplina són noms prou coneguts: Joan Fuster, Francesc Candel, Ma. Aurèlia Capmany, Antoni Jutglar, Antoni Seva, Salvador Giner, Esteban Pinilla, Josep Ma. Muntaner, Miquel Siguan, Àngels Pascual, Antoni Pérez, Josep Ma. Masjoan, Jesús Marcos, Jaume Nualart, Antoni M. Badia i Margarit, Rafael Lluís Ninyoles, Rogel·li Duocastella, Emili Ma. Boix i Selva, etc.

Les aportacions teòriques i empíriques de tendències ben diverses es van multiplicant ja a la dècada dels setanta; sembla que hi hagi una necessitat de repensar la realitat catalana, sobretot en aquells àmbits en els que es fa més urgent i peremptòria l'anàlisi sociològica: l'alienació, el poder polític i el dels partits (Isidre Molas), el fet urbà (Manuel Castells, Josep Olives i Jordi Boria), les migracions (Àngels Pascual i Joan Francesc Marsal), la innovació religiosa (Rogel·li Duocastella, Joan Estruch, Antoni Güell), el sociolingüisme (Rafel LL. Ninyoles, Lluís V. Aracii, Francesc Vallverdú), l'educació (Àngels Pascual, Joan Gay, Rosa Quittlet, Josep Ma. Masjoan, Ramon Bayés, Marina Subirats i Josep Pallac), la desviació social (Raimon Bonal), la literatura i la ideologia (Salvador Salcedo, Josep V. Marqués, José Carlos Mainer, Francesc Vallverdú, Joan F. Marsal), l'art (Alexandre Cirici), entre d'altres.

Els que acaparen més l'atenció de l'anàlisi sociològica són els temes delimitats per la noció d'estructura i canvi social (Jordi Estivill, Oriol Homs, Joan García Nieto, Alfonso Carlos Comín, Josep Damià Molla, Josep R. Picó, Joan A. Roig, Joan E. Sánchez, Faustí Miguélez) amb la inclusió del vessant rural (al país valencià amb els estudis d'Ignasi Terrades i Joan Francès Mira del 1974) i l'anàlisi de l'estructura de les professions amb recerques extraordinàriament interessants com les de Jesús Marcos el 1970 sobre les classes tècniques, les de Juli

Busquets entre el 1968 i el 1971 sobre els militars i les d'Àngel Zaragoza el 1975 sobre els advocats.

Caldria, a més, donar compte de les aportacions de disciplines socials afins com la psicologia social (Ramon Bayés i Frederic Munné), l'antropologia social i cultural, la sociolingüística, la geografia humana, la demografia, la història social, etc. que, agrupades en associacions o instituts científics propis donen una forta cohesió i fecunditat a una important allau de producció de coneixement científic en el camp de les ciències socials.

En aquest petit inventari ni hi són tots els que hi treballen ni hi figuren tots els ho són. Es poden cometre oblits inconfessables de persones que conreen i han treballat a Catalunya àmbits diversos de la disciplina amb títol o sense, amb una certa professionalització o sense. Des del 1972 l'ICESB edita una revista de sociologia *Perspectiva Social*, des del 1973 la Universitat Autònoma de Barcelona publica *Papers. Revista de Sociologia*, des del 1974 el Col·legi d'Advocats de Barcelona publica l'*Anuario de Sociologia i Psicologia Jurídicas*, el Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà publica *Aïnes* i la fundació Alfons el Magnànim de València *Debats* uns dossiers amb un alt contingut científic. Moltes són les revistes, publicacions i diaris que acullen col·laboracions dels qui conreen la sociologia a casa nostra. Hem de parlar d'una adulesa consolidada de la pràctica de la disciplina a Catalunya.

Finalment, no es pot oblidar que el febrer del 1978, després de grans esforços que s'havien iniciat ja el 1971, es va fundar l' Associació Catalana de Sociologia com a secció filial de l'Institut d'Estudis Catalans (havent estat presidida per Lluís Carreño, Jordi Estivill, Salvador Giner, Carlota Solé i Raimon Bonal) i el 1988 va néixer el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia (els degans del qual han estat Jesús Rodés i Montserrat Treserra).

7. LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLOGIA

Era massa clara la insatisfacció que això provocava i aparegué la disciplina a diversos ensenyaments, per exemple, a l'escola d'arquitectes (Lluís Carreño), i a la d'assistents socials (Emili M.Boix i Selva). Entre 1962 i 1967 s'intenta superar la migradesa a través d'esforços puntuals, per exemple, el 1965-1966 s'iniciava una escola de sociologia a la residència del col·legi Sant Antoni dels pares escolapis de la Ronda, fent-hi cursos Salvador Giner i Esteban Pinilla de las Heras amb la col·laboració de professors d'altres ciències socials: econonomia (Joaquim de Nadal), història (Antoni Jutglar i Jordi Nadal) i, a més, el centre privat EISA (Estudis i Investigació S.A.) arribà a plantejar una secció de sociologia amb possibilitat de convalidació amb els estudis de CEISA DE Madrid; però va haver de tancar les portes per ordre governativa el 1969.

Fou d'aquesta època, el 1951, el naixement de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) institució de l'arquebisbat de Barcelona per a promoure l'estudi dels problemes socials que fundaria, el 1966, una Escola Superior de

ciències Socials que, pel fet de la seva dependència de l'Església, ha pogut arribar fins als nostres dies havent atès un punt modal d'alumnat el curs 1973-1974 amb un total de matriculats en les diverses activitats de l'Institut que arribaven a les dues mil tres-centes seixanta-cinc; una bona prova de la gran labor realitzada per aquesta institució.

El 1968 naixia la Universitat Autònoma de Barcelona amb un departament de sociologia dintre la facultat d'econòmiques, que serà la primícia d'una futura institucionalització de la disciplina. Efectivament, tot seguit aparegueren matèries de sociologia a les escoles d'estudis empresarials de Girona, Sabadell i ciutat de Mallorca i, com una taca d'oli, veiem com la disciplina es va estenent per alguns centres d'educació superior: a filosofia i lletres (sociologia de l'art a càrrec d'Alexandre Cirici i Pellicer), a ciències de la informació, a l'escola d'arquitectura, etc. El 1974 s'inicia la càtedra de sociologia a València amb noms tan coneguts com Josep Vicent Marqués, Salvador Salcedo, Josep Damià Molla i Josep Ramon Picó entre d'altres. Al Rosselló la secció de ciències socials de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, la facultat de ciències humanes i el Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà donaren fe d'aquesta institucionalització progressiva de la sociologia als Països Catalans.

El curs 1992-1993 s'iniciaren les llicenciatures de sociologia a les Universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona quan ambdues n'havien tingut una secció a la Facultat de Ciències Econòmiques i l'Autònoma, a més, havia pogut donar llum a algunes promocions de sociòlegs catalans amb la instauració d'un segon cicle ja deslligat de la facultat d'econòmiques.

8. LA PROFESSIONALITZACIÓ DE LA SOCIOLOGIA

La petita vida de la sociologia a Catalunya té un formidable interrogant: si és veritat que la vida associativa dels sociòlegs a casa nostra va ésser pròspera i dinàmica fins el 1984 i que l'any 1992 veia definitivament institucionalitzada la disciplina en la vida acadèmica universitària, és precisament aquests anys noranta que contempla una certa disgregació i compartimentació que han acabat fragmentant la col·lectivitat dels sociòlegs catalans.

D'una banda, la gran majoria ha fet un definitiu assentament en el funcionari universitari amb tots els defectes d'una institució que, tot i tenir una autonomia catalana formal, pateix unes servituds i unes tares que provenen de temps immemorials.

La universitat espanyola (ignorem si la descripció és extrapolable a d'altres països) és endogàmica, corporativa, genera rivalitats de molt baixa categoria i li és aplicable amb tota justesa l'anàlisi weberiana sobre les conseqüències anímiques i col·lectives connectades a la pertinença a una organització jeràrquica i normativitzada, en definitiva burocràtica.

I, precisament, la institucionalització de la sociologia s'ha operat pràcticament només des del punt de vista acadèmic. Els efectes perversos que connecten directament el saber sociològic amb l'academicisme universitari s'han traduït, quan no es compta amb el recolzament o la bonhomia del poder i la influència d'un professor universitari, en un bloqueig laboral per a les joves generacions de sociòlegs sortits de les nostres facultats. Pràcticament, la seva única sortida professional és la de la vida acadèmica, perquè els centres de recerques poden comptar amb els dits de la mà.

És desesperant escoltar com s'expressen les recents generacions de sociòlegs nascuts de les nostres aules:

Tot era imprescindible, suficient i necessari per arribar al final de la nostra cursa superant les darreres tanques i obtenir el tan esperat títol; un títol que permetia obrir-nos les portes a un món nou, el món del qual sempre ens havien estat parlant.

Però aquest preciós paper no tenia validesa sense l'aval d'una pòlissa, algú que respongués pel nou llicenciat; era ara que començaríem a patir de veritat...Tot des de l'aula havia estat molt clar...

Ara els amics de sempre ja no eren vistos així: havíem passat de la col·lectivitat a la individualitat i del companyerisme a la rivalitat i l'egoisme: el company havia esdevingut en perill pel nostre futur, i tots i cada un de nosaltres guardàvem receloses, com aquell que té un tresor, un telèfon, una adreça, algun nom amb qui poder contactar...

Una primera pensada: aniré a parlar amb algun professor que m'orienti; amb aquell, potser, amb qui vaig tenir més contacte durant la carrera; però aquesta gran idea no era pas tan bona, algú ja l'havia tinguda, i no un de sol, sinó molts, i fins i tot ja l'havien posat en pràctica passant així davant meu...

Pobre infeliç universitari: pensar que pel sol fet de tenir un títol ja érem algú, era un gran error... tot camí semblava una equivocació i que improvisar encara seria pitjor...

Realment el panorama que es presenta davant nostre, estudiants que hem acabat la carrera de sociologia, és desencisador. I el problema ve per dues bandes. D'una, no saber on adreçar-nos o buscar camins nous que es pugin recórrer; i l'altra, l'alt grau de desconeixement o, millor dit, el poc coneixement que del sociòleg es té...

Heus ací que el desencís estudiantil de no conèixer la nostra sortida estigui justificat i s'agreugi amb la poca bona rebuda que tenen els sociòlegs en el mercat de treball...És com un cercle tancat.... Ditxós aquell que té un padrí. (Neus Caparrós, promoció 1992-1993)

D'altra banda, el mercat laboral de la sociologia no és elàstic, puix que les possibilitats efectives de treballar de sociòleg són extraordinàriament migrades; hi ha enormes rigideses que tenen greus repercussions en les perspectives

d'ocupació dels sociòlegs a Catalunya (i pensem que també més enllà dels Països Catalans). Hi ha una oferta que no troba resposta a la demanda: es tracta d'un mercat que no permet una gran transacció i que, per tant, ofega les possibilitats de trobar una sortida professional. Els més perjudicats són els joves que han acabat fa poc la seva carrera.

Els camins alternatius a les oficines de col·locació -tenir uns bons padrins o disposar d'una xarxa de relacions àmplia- imperen per damunt de la pròpia validació professional i és així com es perden tantes i tantes persones capacitades i preparades que no tenen la més mínima oportunitat per manca d'accés als camins alternatius. L'amiguisme, el burocratisme, l'arribisme són els qui poden més fàcilment obrir les portes grans o petites del futur professional.

Ha plogut molt des que als anys seixanta la disciplina no s'havia institucionalitzat a la universitat i socialment es movia en un espai polític i de mercat quasi clandestí. Ha passat l'època de la "moda sociològica" en la que es requeria al sociòleg per a donar solucions màgiques opinant i interpretant tota mena de realitats col·lectives, àdhuc prestant-se a la manipulació com un instrument eficaç per a poder fer caure el sistema franquista amb la legitimació científica de les aspiracions populars i de resistència. Fora d'aquestes lectures la visibilitat pública de la sociologia i dels seus professionals era pràcticament nul·la.

Quan les coses s'han més o menys normalitzat en la vida pública i privada catalana, la sociologia roman en un mercat difícilment extensible pel que fa a la demanda i amb una oferta de personal titulat i qualificat molt més abundant. De fet, ja hi ha en aquests moments algunes promocions genuïnament catalanes de sociòlegs que han trucat i estan trucant les portes del mercat de treball en demanda d'una inserció.

I quines sortides hi ha aquí i ara a Catalunya En primer lloc, la docència, un espai relativament ampli amb un camí d'accés a llarg o curt termini a la funció pública amb la garantia sobreafegida d'una ocupació estable. Un espai fortament condicionat per l'endogàmia universitària que, sota una aparença de legalitat, permet tota mena de padrinatges, d'amiguismes i de favoritismes més enllà o independentment de la competència professional

En el procés d'accés a la funció pública hi ha el tràmit administratiu i burocràtic de la presentació d'una tesi doctoral que, més enllà de la producció d'una recerca aplicada, l'obligatorietat de la seva lectura es legitima en un acte acadèmic ple de cerimonial. La realització d'una tesi doctoral no es pot considerar generadora d'ocupació pel fet de tractar-se d'un tràmit dintre d'un procés de promoció.

En segon lloc, ens trobem amb el gran buit del mercat; només algunes institucions públiques i privades, en règim mercantil o d'autoocupació, generant uns llocs de treball escadussers i limitats. És l'única esfera en la qual es pot dir que encara hi ha qui creu en la utilitat pràctica de la nostra disciplina.

Finalment, hi ha el sector aleatori de l'oferta de beques nacionals o estrangeres provinents del sector públic o privat. Les fórmules són ben diverses: ajuts a la recerca en un àmbit concret de la nostra realitat col·lectiva directament vinculada a la tasca d'un determinant organisme, premis públics creats per a estimular uns investigació concreta en un espai social que s'creu deficitari o necessitat d'elaboracions científiques, subvencions puntuals per ajudar recerques en una determinada producció social, etc. Potser les característiques més generals d'aquesta mena d'ocupacions són el seu caràcter puntual amb la consegüent incapacitat per a dinamitzar un mercat i el poc relleu social dels seus resultats donada la nul·la garantia d'aplicació dels mateixos. Només tenen el benefici destacable de proporcionar un determinat prestigi que es pot fer indispensable a l'hora d'acumular mèrits quan s'ha de confeccionar un currículum professional o acadèmic.

9. REFLEXIONS FINALS

Tenim dret a preguntar-nos si, tot i els progressos ostensibles de la presència de la sociologia a Catalunya, des de la societat catalana en general s'ha arribat a descobrir la funcionalitat d'aquesta disciplina. No resisteixo la temptació d'agafar una altra vegada la paraula de Neus Caparrós tot just acabada la carrera i amb la llicenciatura a la mà:

La informació, moltes vegades desvirtuada, que a la gent li arriba del sociòleg és la d'una espècie estranya que fa enquestes i sondeigs d'opinió que els telenotícies transmeten, o la d'aquells que envien enquestadors per les cases a torbar la pau dels veïns... La teoria és clara; però el nostre perfil professional no. Sovint ens pregunten: i tu què fas? què dius que ets? socio...què?

I un altre problema és el d'intentar definir d'una manera entenedora als qui han fet les preguntes per explicar i concretar la nostra activitat professional; moltes vegades ni les oficines de col·locació ho saben.

La institucionalització de la disciplina és un fet en els contextos acadèmics de la universitat; però no en la vida pública catalana: no hi ha demanda d'estudis de planificació o d'avaluació urbana, educativa, hospitalària, de serveis socials o pel que es refereix a les polítiques d'intervenció en general. Quan aquesta demanda es desperta, no es descobreix fàcilment la necessitat d'invertir-hi diners; els resultats de la recerca sociològica es consideren cars i, el que és més greu, sense una eficàcia operativa i funcional.

Hi trobarem l'economista, el jurista, l'arquitecte, l'enginyer, el psicòleg... però només excepcionalment o quasi mai el sociòleg. Segons les administracions és una inversió improductiva, perquè el que compta són els recursos econòmics, la legalitat burocràtica en un estat de dret, el tractament; no l'eficàcia educativa, la qualitat assistencial o el benestar general de la població. El sociòleg és ignorat en les seves potencialitats i en la seva utilitat.

La causa de la situació ens sembla que és doble. D'una banda, el model universitari dominat ha imposat uns paràmetres teóricoanalítics aptes potser per la vida acadèmica; però absolutament despallats d'utilitat funcional i descartant qualsevol aplicació pràctica. És per això que la visibilitat de la nostra disciplina no és transparent; és per això que es dona una ignorància no culpable dels possibles demandants de l'instrumental sociològic per analitzar la realitat. En aquesta línia la sociologia a Catalunya resta com un objecte decoratiu interessant per a l'ornament erudit dels debats públics i en els mitjans de comunicació; però no a l'hora d'elaborar polítiques o estratègies d'intervenció. La recerca empírica elaborada es centra massa en "el que és" la realitat social, no tant en "el que ha d'ésser". Al cap i a la fi això té les seves raons perquè no és funció de la sociologia fer prospectiva de futur.

D'altra banda, és molt recent la creació del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Polítiques i Sociologia per a poder exigir un treball seriós de visibilitat de la disciplina. Ni és la funció de l'Associació Catalana de Sociologia aquesta tasca, ni es pot dir que els professionals sentin manifestament la necessitat de col·legiar-se; en uns temps en els que l'associacionisme és difícil, el Col·legi contempla l'increment d'afiliats en comptagotes. Els professionals no senten la necessitat de fer pinya; els uns perquè tenen la vida resolta, els altres perquè ningú els ha donat el dret a la paraula.

De totes maneres, el que és cert és que cal treballar seriosament perquè la nostra disciplina tingui un ple reconeixement públic i una visibilitat tal que se'n senti la necessitat i la urgència. La temàtica del mercat laboral acaba essent un cercle viciós: cal una pràctica professional que permeti contemplar perquè serveix la disciplina, i cal conscienciar la societat catalana perquè es tingui en compte la sociologia.

És el gran repte que tenim plantejat en aquesta dècada dels noranta; repte que no es pot complimentar sense un trencament del monolitisme imposat per la situació actual. És un problema de consciència professional i de solidaritat; les generacions joves de sociòlegs catalans bé s'ho mereixen.